

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال پنجم، شماره 2، تابستان 1395، پیاپی 16

صفحات 43-54

واکاوی وضعیت اقتصادی و کالبدی نواحی روستایی در ارتباط با کیفیت زندگی روستائینان شهرستان چابهار

باقر کرد*؛ دانشیار مدیریت، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

پذیرش نهایی: 1395/01/24

دریافت مقاله: 1394/04/17

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی و سنجش گزیده‌ای از مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی و کالبدی نواحی روستایی شهرستان چابهار در راستای تحلیل کیفیت زندگی روستائینان شهرستان چابهار در شرایط مناسبی نیست؛ چرا که براساس شاخص‌های اقتصادی ضریب برخورداری از درآمد مناسب، تأمین نیازهای اولیه زندگی، پس انداز سالیانه و وضعیت اشتغال در روستاها نامناسب بوده است. در خصوص سطح کیفیت زیرساخت‌ها، نسبت برخورداری از برق، تلفن و آنتن‌دهی رادیو و تلویزیون در شرایط مساعدی بوده و سایر شاخص‌ها مانند دسترسی به راه ارتباطی، وسایل حمل و نقل عمومی، برخورداری از آب آشامیدنی سالم، جایگاه توزیع مواد سوختی و دسترسی به خدمات مالی و اعتباری ضعیف ارزیابی شده است. همچنین به لحاظ کیفیت محیط سکونت، تنها وضعیت واحد مسکونی از حیث اندازه و زیربنا مناسب بوده و سایر شاخص‌ها مانند مقاوم بودن در مقابل خطرات طبیعی، استفاده از مواد و مصالح مقاوم، شکل و فرم زیبایی، جدا بودن محل نگهداری دام، روش‌های جمع آوری زباله، داشتن جایگاه دفن زباله و شبکه فاضلاب دارای شرایط مساعدی نبوده است.

واژگان کلیدی: روستا، اقتصاد، زیرساخت، کالبد، کیفیت زندگی.

* baqerkord@yahoo.co.uk

1) مقدمه

کیفیت زندگی اگر چه جذابیت و معنی عام دارد، با این وجود، یک تعریف پذیرفته عام ندارد. کیفیت زندگی یک فرد به حقایق عینی و خارجی زندگی وی و دریافت‌ها و ادراکات درونی و ذهنی او از این عوامل وابسته است. بهبود کیفیت زندگی در یک مکان و یا برای اشخاص و گروه‌های خاص همواره کانون اصلی توجه برنامه‌ریزان بوده است. در واقع بهبود کیفیت زندگی در هر جامعه‌ای، یکی از مهم‌ترین اهداف سیاست‌های عمومی آن جامعه است. (لطفی، 1388: 69) کیفیت زندگی، مفهومی پیچیده و چند بعدی است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی همچون زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است. برخی آن را به عنوان قابلیت زیست‌پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان اندازه‌ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایت‌مندی و مواردی از این دست تعبیر کرده‌اند (رضوانی و همکاران، 1387: 28).

کیفیت زندگی بیانگر میزان استفاده افراد از امکاناتی است که از آن برخوردار هستند؛ البته نه فقط آن امکاناتی که فرد بدان دست یافته است، بلکه تمامی شرایط و فرصت‌هایی را که فرد می‌تواند در نتیجه‌ی آن قدرت انتخاب داشته باشد، تا بتواند رفاه، تأمین نیازها و بهبود زندگی خود را درون فرآیندهای اقتصادی و اجتماعی محیطی که در آن زندگی می‌کند، فراهم نماید (Maesen and Walker, 2003: 18).

رشد کیفیت زندگی از جمله مسائل مهمی است که ابتدا با گسترش همه جانبه فناوری و فرآیند صنعتی شدن در کشورهای غربی مورد توجه اندیشمندان قرار گرفت. ریشه‌های تاریخی استفاده از مفهوم کیفیت زندگی را می‌توان در آثار کلاسیک ارسطو که مربوط به سال 330 قبل از میلاد است، پیدا نمود؛ ارسطو در اصول اخلاقی کلاسیک، از رابطه کیفیت زندگی هنگام شادی و ارزش‌های ذهنی افراد سخن می‌گوید (مختاری و نظری، 1389: 79) در بحث‌های مربوط به کیفیت زندگی، فقط زیستن مهم نیست، بلکه کیفیت آن نیز دارای اهمیت است و نگرانی از کیفیت زندگی، یکی از مشخصه‌های جامعه معاصر است (Pacione, 2003: 25).

بحث کیفیت زندگی از دهه 1960 به یکی از موضوعات مورد علاقه اندیشمندان علوم اجتماعی تبدیل شده است؛ چرا که توسعه اقتصادی لزوماً منجر به بهبود زندگی مردم یک کشور نمی‌شود (2008: 301). (Das, مطالعات علمی نشان داده است رابطه‌ی بین پیشرفت اقتصادی و کیفیت زندگی، رابطه‌ای خطی نیست؛ به طوری که این دو، تا نقطه‌ای همسو و هم‌جهت حرکت می‌کنند و آن نقطه‌ای است که حداقل شرایط مطلوب مادی برای زیست انسان فراهم شده باشد، اما از این نقطه به بعد دیگر نمی‌توان انتظار

داشت که تأمین نیازهای اقتصادی به بهبود کیفیت زندگی کمک کند، زیرا انسان موجودی چند وجهی و پیچیده است و منطق اقتصادی نمی‌تواند بسیاری از رفتارهای او را تبیین کند (خوارزمی، 1383: 12). به سبب اهمیت موضوع کیفیت زندگی و همچنین اهمیت مسائل انسانی محیط جغرافیایی جنوب شرق ایران، در این تحقیق تلاش شده است تا به بررسی و سنجش شاخص‌های اقتصادی و کالبدی نواحی روستایی شهرستان چابهار در راستای تحلیل کیفیت زندگی روستائینان پرداخته شود.

2) مبانی نظری

کیفیت زندگی مفهومی چند وجهی، نسبی و متأثر از زمان، مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است که از یک سو، ابعاد عینی و بیرونی و از سوی دیگر ابعاد ذهنی و درونی دارد. از این رو، ارائه تعریفی جامع برای آن آسان نیست. در این راستا به بررسی برخی از تعاریف محققان این حوزه پرداخته شده است. مولر در سال 1982 کیفیت زندگی را میزان رفاه افراد و گروه‌ها تحت شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی تعریف می‌کند (رضوانی و همکاران، 1387: 5). به نظر مالمن کیفیت زندگی مفهومی ناظر بر افراد است و همچون انتظارات از طریق تعامل پویای بین فرد مفروض، جامعه و محل سکونت وی تعیین می‌شود (امیدی، 1386: 29).

در نظر دیوان، کیفیت زندگی به عنوان حالتی در نظر گرفته می‌شود که فرد در آن نسبت به خود، طبیعت و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، احساس آرامش درونی دارد (Diwan, 2000: 315). دیوان، دو عامل را در ایجاد این حالت مؤثر می‌داند: یکی داشتن هدف در زندگی و دیگری برخورداری از روابط مناسب با دیگران. در این مورد وی معتقد است: «رابطه عمده‌ترین منبع ثروت آدمی محسوب می‌شود». لیو سه رویکرد را در بررسی مفهوم کیفیت زندگی ارائه می‌دهد: 1- ارائه تعاریف مشخص از عناصر تشکیل دهنده کیفیت زندگی مانند شادکامی، ثروت، رضایت‌مندی؛ 2- ارائه تعریف از طریق به‌کارگیری انواع مشخصی از شاخص‌های عینی و ذهنی اجتماعی مانند تولید ناخالص داخلی، بهداشت، شاخص رفاه و شاخص آموزشی؛ و 3- ارائه تعریف مستقیم بر اساس تعیین متغیرها یا عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت زندگی و توجه به زمینه‌ها و شرایطی که در آن سطح کیفیت زندگی تعیین می‌شود (Liu, 1976: 22). گروه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی نیز کیفیت زندگی را به عنوان ادراک افراد از موقعیت‌شان در زندگی در متن نظام‌های فرهنگی و ارزشی که در آن زندگی می‌کنند و در رابطه با اهداف، انتظارات، استانداردها و علایق‌شان تعریف می‌کند. به بیان دیگر، رضایت از زندگی به عنوان مؤلفه اصلی کیفیت زندگی مورد تأکید قرار می‌گیرد. (Auh, 2005: 54). آن‌گونه که عبدی و گودرزی (1378: 36) نشان می‌دهند در این رابطه سه نوع رضایت از زندگی وجود دارد: اول، رضایت ناشی از برخورداری افراد از

امکانات؛ دوم، رضایت ناشی از ارتباط که معطوف به روابط اجتماعی است؛ و سوم، رضایت ناشی از بودن اینکه ما هستیم در قضاوت ما از کیفیت زندگی مؤثر است.

این رضایت به معنای سرزندگی و کنترل بر زندگی خود در مقابل از خود بیگانگی مربوط می‌شود. علاوه بر بررسی کیفیت زندگی به صورت مفهوم ذهنی ممکن است این مفهوم به منظور مشاهده اثرات تغییرات و سیاست‌گذاری‌ها و اندازه و اهمیت آن به طور عینی نیز در نظر گرفته شود؛ به عنوان مثال میلز (1985) نشان می‌دهد که اصطلاح کیفیت زندگی معمولاً یا به عنوان برآوردهای ذهنی رضایت‌مندی و بهزیستی توصیف می‌شود و یا به عنوان مجموعه‌ای از ستانده‌های اقتصادی و اجتماعی که توسط افراد یا گروه‌ها به دست آمده است. اما نوع سومی از کیفیت زندگی را که می‌توان مورد توجه قرار داد که در آن کیفیت زندگی به عنوان مفهومی عینی و ذهنی مورد بررسی قرار می‌گیرد و نه صرفاً بر ستانده‌های اقتصادی و اجتماعی بلکه بر دستاوردهای سیاست‌ها و تأثیری که افراد از آن می‌پذیرند تمرکز می‌یابد؛ به عنوان مثال در همایش اسکاپ رویکردی رفاهی اتخاذ گردیده است که کیفیت زندگی را معادل با ریشه کنی فقر و بهبود استانداردهای زندگی می‌داند؛ همچنین در یک چارچوب تحلیل سیستمی، کیفیت زندگی به عنوان یک رهیافت، بر توانمندی افراد برای ارتقای قابلیت‌های‌شان در رفع محدودیت جهت دستیابی به اهداف سیستماتیک اشاره دارد. در این رویکرد در واقع انسان محور توسعه قرار می‌گیرد و پرسش در مورد کیفیت زندگی می‌بایست به نیازهای افراد و ارضای آن‌ها توجه داشته باشد. (Kamp and et, al, 2003: 9).

نکته‌ی مهمی که مطرح می‌شود این است که افراد بشر متنوع‌اند و خلاقیت‌های فرهنگی و رضایت‌مندی آن‌ها را هرگز نمی‌توان از اهداف و وسایلی که امکان نظم اجتماعی را فراهم می‌سازد، جدا نمود. توجه تام به کیفیت محیط زندگی از اهم موضوعات است، زیرا هم تعیین‌کننده‌ی شرایط عینی و هم سبب رضایت ذهنی افراد است (امیدی، 1386: 27). فیلیپس نیز کیفیت زندگی را در ابعاد فردی و جمعی بررسی می‌کند که این بررسی در سطح فردی مؤلفه‌های عینی و ذهنی را شامل می‌شود. فیلیپس با بررسی مقالات و مطالعات انجام شده در ارتباط با کیفیت زندگی به لحاظ مفهومی کاربرد این اصطلاح را در شش حوزه: زندگی عادی، مطلوبیت اجتماعی، شادکامی، رضایت از زندگی، دستیابی به اهداف مشخص و استعدادهای ذاتی، شناسایی و دسته‌بندی می‌کند. (Philips, 2006: 97).

"ریم" در سال 2000 مدلی را به عنوان عناصر اساسی کیفیت زندگی، سلامتی و محیط زندگی مطابق ارائه داده است. در این مدل سلامتی و سرزندگی به موازات هم و به عنوان دو بعد اصلی کیفیت زندگی در نظر گرفته شده است. این مدل ترکیبی از ابعاد قابل اندازه‌گیری فضایی، فیزیکی و اجتماعی از محیط و درک صحیح از آن‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهد. این درک فقط مرتبط با ویژگی‌های عینی از محیط

نیست بلکه جنبه‌های شخصی و زمینه‌ای را نیز شامل می‌شود. با این وجود مدل حاضر نمی‌تواند به طور صحیح مشخص کند که چگونه عناصر مختلف با هم مرتبط است.

3 روش تحقیق

در انجام این تحقیق از دو دسته مطالعات اسنادی و میدانی استفاده شده است که در روش میدانی، با بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه، اطلاعات مورد نیاز استخراج گردیده است. پس از استخراج اطلاعات از پرسشنامه، با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی به کمک نرم افزار SPSS داده‌ها پردازش و استنتاج شده است. جامعه آماری تحقیق، روستاییان شهرستان چابهار بوده است که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، نمونه‌های تحقیق انتخاب شده است. حجم نمونه انتخابی برابر با 350 نفر سرپرست خانوار بوده است که بر اساس تخصیص متناسب نسبت به تعداد روستاهای دارای سکنه در هر دهستان، تعداد روستاهای نمونه و خانوارهای نمونه در هر آبادی انتخاب شده است. در جدول 1، روستاهای نمونه در هر دهستان شهرستان چابهار مشخص شده است.

جدول شماره (1): روستاهای مورد مطالعه شهرستان چابهار

ردیف	دهستان	روستا
1	باهوکلات	باهوکلات کهیری
2	سندمیرثویان	پسابندر پشت ریمدان بریس
3	نگور	نوبندیان نوریس
4	پیرسهراب	بریانی پیرسهراب
5	کمیل سلیمان	رمین تیس کمب
6	پلان	رانک پلان

شهرستان چابهار، شرقی‌ترین شهرستان جنوبی کشور بوده که دارای 17155 کیلومتر مربع مساحت است. طبق سرشماری سال 1390 شهرستان چابهار دارای 364051 نفر جمعیت بوده است (مرکز آمار ایران، 1390). با تأسیس منطقه آزاد چابهار در سال 1372، طبق تبصره 19 قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور مصوب 1368/11/11، فرصت‌های بالقوه‌ای برای استفاده بهینه از

تنها بندر اقیانوسی ایران فراهم شد؛ این منطقه در منتهی‌الیه جنوب شرق کشور، با بریدگی‌های طبیعی و استثنایی در حاشیه دریای عمان، نزدیکترین آبراهه به اقیانوس هند است و به دلیل موقعیت جغرافیایی خود، از نقاط استراتژیک و مؤثر جهانی برای فعالیت‌های اقتصادی و تجاری برخوردار است؛ به طوری که کارشناسان آن را یکی از مهم‌ترین نقاط ترانزیت و حمل و نقل کالا و جنوبی‌ترین آن در کریدور شرق غرب دانسته‌اند.

این منطقه کوتاه‌ترین مسیر را بین کشورهای آسیای میانه و آب‌های آزاد فراهم می‌آورد. علاوه بر این، مسیر 1840 کیلومتری چابهار به مرز ترکمنستان با صرفه‌ترین و کم هزینه‌ترین راه ترانزیتی به منظور تأمین نیازهای اقتصادی این کشورها است. ستون فقرات سازمان فضایی منطقه برای ارتباط با کشور افغانستان از طریق طرح توسعه محور شرق که در تاریخ 1384/5/10 به تصویب هیئت دولت رسیده است، الزامی برای توسعه منطقه‌ای در گسترش فعالیت‌های ترانزیتی کشور به‌شمار می‌رود. ضمن اینکه منطقه به لحاظ موقعیت استراتژیک خود می‌تواند گزینه مناسبی برای کشور هند و تسهیل دسترسی به بازارهای هدف آن باشد. چابهار به دلیل جاذبه ترانزیتی خود از طریق ترکیه می‌تواند، ضمن اتصال کشور هند به اروپا، منافع سرشاری نصیب دو کشور ایران و هند سازد؛ این در صورتی است که فرصت منطقه آزاد چابهار و مزیت مکانی و مزیت قانونی ناشی از ایجاد منطقه آزاد تجاری صنعتی نتوانسته براساس مدل توسعه قطب- رشد منجر به توسعه سازمان فضایی روستایی منطقه گردد؛ به گونه‌ای که پدیده حاشیه-نشینی و توسعه روستاها با حداقل زیرساخت‌ها و امکانات در این شهرستان به صورت گسترده مشاهده می‌گردد. در شکل زیر موقعیت شهرستان چابهار در استان سیستان و بلوچستان و ایران نشان داده شده است.

شکل شماره (1): موقعیت چابهار در سیستان و بلوچستان و ایران

طبق بررسی‌ها، 20 درصد افراد پرسش‌شونده زیر 25 سال، 50 درصد را افراد بین 25 تا 45 سال و 30 درصد را افراد بالای 45 سال تشکیل داده است. هم‌چنین به لحاظ تحصیلات یافته‌ها نشان داد سطح سواد سرپرست خانوارهای مورد مطالعه پایین بوده است؛ چرا که 25 درصد آنان فاقد سواد و تنها 30 درصد از آنها دارای تحصیلات بالای دیپلم بوده‌اند.

مطالعات نشان داد در خصوص کیفیت اشتغال و درآمد ساکنین جامعه مورد مطالعه (جدول 2) وضعیت برخورداری از اشتغال، پس‌انداز و درآمد مناسب به ترتیب در سطح خیلی ضعیف و ضعیف بوده است. هم‌چنین در پاسخ به این پرسش که آیا میزان درآمد خانوار، جوابگوی تأمین نیازهای اولیه زندگی می‌باشد؟ عمده‌ی افراد مورد مطالعه اذعان داشته‌اند که دارای وضعیت متوسط و رو به ضعیف است. بر این اساس می‌توان گفت کیفیت اشتغال و درآمد در روستاهای شهرستان چابهار چندان قابل قبول و مناسب نمی‌باشد.

جدول شماره (2): نتایج ارزیابی وضعیت کیفیت اشتغال و درآمد از دیدگاه جامعه روستایی شهرستان چابهار

شاخص	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف	خیلی ضعیف
وضعیت خانوار به لحاظ برخورداری از درآمد مناسب	19	34	83	102	112
وضعیت خانوار شما به لحاظ پس‌انداز سالیانه	6	20	56	124	144
وضعیت درآمد خانوار شما به لحاظ تأمین نیازهای اولیه زندگی (غذا و پوشاک)	14	31	119	87	99
وضعیت اشتغال در منطقه	3	26	12	58	251

منبع: یافته‌های تحقیق، 1394.

مطابق یافته‌های جدول شماره 3، به لحاظ کیفیت زیرساخت‌ها، تنها سه شاخص برخورداری از برق، تلفن، آنتن دهی رادیو و تلویزیون خوب ارزیابی شده است و سایر شاخص‌ها مانند دسترسی به راه ارتباطی، وسایل حمل و نقل عمومی، برخورداری از آب آشامیدنی سالم، جایگاه توزیع مواد سوختی و دسترسی به خدمات مالی و اعتباری در سطح ضعیف و خیلی ضعیف بوده است.

جدول شماره (3): نتایج ارزیابی وضعیت مؤلفه کیفیت زیرساخت‌ها از دیدگاه جامعه روستایی شهرستان چابهار

شاخص	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف	خیلی ضعیف
وضعیت دسترسی به راه ارتباطی (آسفالت، شوسه)	17	27	86	95	125
وضعیت دسترسی آسان به وسایل حمل و نقل عمومی	22	36	99	72	121
وضعیت برخورداری از آب آشامیدنی سالم و بهداشتی	67	78	33	86	86
وضعیت برخورداری از برق	76	130	65	66	13
وضعیت برخورداری از خطوط تلفن	105	104	75	54	12
وضعیت برخورداری از جایگاه توزیع مواد سوختی	7	15	32	136	160

167	123	27	24	9	وضعیت دسترسی به خدمات مالی و اعتباری (بانک، وام، صندوق قرض الحسنه)
29	32	42	102	145	وضعیت آنتن دهی رادیو و تلویزیون

منبع: یافته‌های تحقیق، 1394.

ارزیابی کیفیت محیط سکونتی از دیدگاه جامعه روستایی شهرستان چابهار (جدول 4) نشان داد از بین 8 شاخص مؤثر بر کیفیت محیط سکونتی، تنها شاخص وضعیت واحد مسکونی به لحاظ اندازه و زیربنا نسبتاً مناسب بوده و سایر شاخص‌ها مانند مقاوم بودن در مقابل خطرات طبیعی، استفاده از مواد و مصالح مقاوم، شکل و فرم زیبایی، جدا بودن محل نگهداری دام، روش‌های جمع آوری زباله، داشتن جایگاه دفن زباله و شبکه فاضلاب نامناسب ارزیابی شده است.

جدول شماره (4): نتایج ارزیابی وضعیت مؤلفه کیفیت محیط سکونتی از دیدگاه جامعه روستایی شهرستان چابهار

خیلی ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	خیلی خوب	شاخص
137	87	108	11	7	وضعیت واحدهای مسکونی از جنبه نوساز بودن و مقاوم بودن در مقابل خطرات طبیعی
79	102	131	26	12	وضعیت واحدهای مسکونی به لحاظ استفاده از مواد و مصالح مقاوم
28	78	76	77	91	وضعیت واحد مسکونی به لحاظ اندازه و زیر بنا
66	62	127	75	20	وضعیت واحدهای مسکونی از جنبه شکل و فرم زیبایی
92	84	113	33	28	وضعیت واحد مسکونی به لحاظ جدا بودن محل نگهداری دام از محل زندگی شما
163	97	35	43	12	وضعیت محل از لحاظ روش‌های بهداشتی جمع آوری زباله
148	78	67	34	23	وضعیت محل زندگی از جنبه داشتن جایگاه دفن زباله
121	87	51	45	46	وضعیت خانه‌ها از لحاظ داشتن شبکه فاضلاب در محل

منبع: یافته‌های تحقیق، 1394.

در تحلیل استنباطی سطح کیفیت درآمد و اشتغال در جامعه روستایی شهرستان چابهار، نتایج نشان داد (جدول 5) فرض مناسب بودن کیفیت اشتغال و درآمد برای جامعه روستایی شهرستان چابهار اثبات نمی‌شود. در خصوص کیفیت محیط مسکونی نیز فرض مناسب و خوب بودن کیفیت محیط مسکونی اثبات نمی‌شود و می‌توان گفت بر اساس نظر جامعه مورد مطالعه، سطح کیفیت محیط مسکونی روستاهای چابهار کمتر از حد متوسط (با گرایش به سمت وضعیت ضعیف و خیلی ضعیف) است. همچنین به لحاظ کیفیت زیرساخت‌ها، فرض مناسب بودن کیفیت زیرساخت‌ها تأیید نمی‌گردد و در وضعیت ضعیف و خیلی ضعیف قرار دارد.

جدول شماره (5): سطح معناداری ارزیابی ساکنین از متغیرهای مؤثر بر کیفیت زندگی

ابعاد	مؤلفه	آماره T	سطح معناداری
اقتصادی	اشتغال و درآمد	53/71	0/000
کالبدی	محیط سکونتی	39/67	0/000

0/000	43/1	زیر ساخت ها	

در نهایت بررسی وضعیت سطح کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستای شهرستان چابهار از منظر جامعه محلی نشان می‌دهد (جدول 6) به طور غالب سطح کیفیت زندگی خیلی ضعیف است. 24/43 درصد سطح کیفیت زندگی را ضعیف، 20/53 درصد سطح کیفیت زندگی را متوسط، 13/87 درصد خوب و 9/51 درصد خیلی خوب ارزیابی نموده‌اند. در مجموع می‌توان گفت کیفیت زندگی روستایی در ناحیه چابهار چندان رضایت بخش و مناسب نمی‌باشد.

جدول شماره (6): سطح کل ابعاد کیفیت زندگی از نظر جامعه نمونه در شهرستان چابهار

خیلی ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	خیلی خوب	سطح کیفیت زندگی فراوانی درصد
31/66	24/43	20/53	13/87	9/51	

منبع: یافته‌های تحقیق، 1394.

5 نتیجه‌گیری

در این تحقیق بنا به اهمیت استراتژیک، ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه جنوب شرق ایران و همچنین به دلیل گرایش به زندگی روستایی در میان غالب ساکنان این منطقه تلاش گردید تا در راستای کمک به نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری و تحلیل کیفیت زندگی روستانشینان ناحیه چابهار در استان سیستان و بلوچستان، به بررسی و سنجش گزیده‌ای از مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی و کالبدی نواحی روستایی شهرستان چابهار پرداخته شود.

در پایان نتایج نشان داد میزان رضایت‌مندی از کیفیت زندگی روستانشینان شهرستان چابهار در شرایط مناسبی نیست؛ چرا که براساس شاخص‌های اقتصادی ضریب برخورداری از درآمد مناسب، تأمین نیازهای اولیه زندگی، پس انداز سالیانه و وضعیت اشتغال در روستاها نامناسب بوده است. در خصوص سطح کیفیت زیرساخت‌ها، نسبت برخورداری از برق، تلفن و آنتن‌دهی رادیو و تلویزیون در شرایط مساعدی بوده و سایر شاخص‌ها مانند دسترسی به راه ارتباطی، وسایل حمل و نقل عمومی، برخورداری از آب آشامیدنی سالم، جایگاه توزیع مواد سوختی و دسترسی به خدمات مالی و اعتباری ضعیف ارزیابی شده است. همچنین به لحاظ کیفیت محیط سکونتی، تنها وضعیت واحد مسکونی از حیث اندازه و زیربنا مناسب بوده و سایر شاخص‌ها مانند مقاوم بودن در مقابل خطرات طبیعی، استفاده از مواد و مصالح مقاوم، شکل و فرم زیبایی، جدا بودن محل نگهداری دام، روش‌های جمع‌آوری زباله، داشتن جایگاه دفن زباله و شبکه فاضلاب دارای شرایط مساعدی نبوده است. به منظور عبور از وضع موجود و ارتقاء سطح کیفیت زندگی روستایی در ناحیه چابهار، بر گرفته از تجارب مدیریتی و مطالعاتی صورت گرفته، پیشنهادهای زیر توصیه شده است:

- با توجه به اینکه نقش اقتصادی غالب منطقه کشاورزی بوده و توسعه در این زمینه نیاز به گسترش خدمات جانبی را می‌طلبد؛ از این رو، ایجاد تعمیرگاه‌های ماشین‌آلات کشاورزی، مراکز دامپزشکی، خدمات بانکی در هر یک از مراکز دهستان‌ها امری ضروری است؛
- ایجاد انگیزه پیشرفت و آینده‌ای روشن در روستا از طریق کمک به ایجاد فرصت‌های جدید کسب و کار در حوزه‌ی صنایع وابسته به کشاورزی، گردشگری و توسعه صنایع تبدیلی؛
- اقدام برای ایجاد منابع مالی و اعتباری پویا و پایدار ویژه کشاورزان خرده پا در جهت گسترش شمول بیمه‌های ویژه حافظ جان و مال روستاییان؛
- تلاش در جهت گسترش نهاد رفاه اجتماعی روستایی از طریق واگذاری این امور به دهیاری‌ها و تمرکز فعالیت کلیه نهادها و سازمان‌هایی که وظیفه ارائه خدمات رفاهی به روستاییان را دارند؛
- تقویت امکانات زیرساختی و تأسیسات از جمله آب، برق، دفاتر مخابراتی و راه ارتباطی مناسب.
- افزایش فروشگاه‌های تعاونی و جایگاه توزیع مواد سوختی با مشارکت مردمی و پشتیبانی فنی و مالی دولت از طریق سازمان‌های ذی‌ربط.

(6) منابع

- امید، رضا، (1386)، کیفیت زندگی در برنامه‌های توسعه در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- خوارزمی ش. د. (1383)، کیفیت زندگی و الزامات عصر دیجیتال در ایران، دنیای اقتصاد.
- رضوانی محمدرضا و حسین منصوریان، (1387)، سنجش کیفیت زندگی بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال 11، شماره 3.
- عبدی عباس و محمد گودرزی، (1378)، تحولات فرهنگی در ایران، انتشارات روش.
- لطفی صادق (1388)، مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی - سال اول، شماره چهارم، پاییز.
- مختاری محمد و جعفر نظری، (1389)، جامعه‌شناسی کیفیت زندگی، تهران: جامعه‌شناسان.
- Auh, S., (2005), **An investigation of the relationships between quality of life and residential environments among rural families**, a dissertation submitted to the graduate faculty in partial of the requirements of degree of Doctor of philosophy.
- Das, D., (2008), **Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati**, Social Indicators Research. Vol.88. Issue 2, Pp. 297-310.
- Diwan, R., (2000), **Relational Wealth and Quality of Life**, Journal of Socio-Economics, Vol. 29. Field, John (2003), Social capital, London: Rutledge.

- Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., Hollander, A., (2003), **urban environmental quality and human Well-being Towards a conceptual framework and demarcation of concepts**, a literature stud: Landscape and urban planning, 65, 5-18.
- Liu, B.(۱۹۷۶), **Quality of life indicators in U.S metropolitan areas: A statistical analysis**, New York: Rutledge, ۲۰-۳۰.
- Maesen, V., Walker, L., (2003), **Social Quality and Quality of Life. European Foundation for Social Quality Amsterdam**, the Netherlands Paper for ESPA-NET Conference, Copenhagen 13-25.
- Millz, J. (۱۹۸۰); Improving the Quality of Life in Rural Area, Journal of Rural Development, Volume ۲, ۴-۲۴.
- Pacione, M., (2003), **Urban Environmental Quality and Human Wellbeing: A Social Geographical Perspective**, Landscape and Urban Planning, Vol. 65. Issue 1-2, Pp.19-30.
- Philips, D., (2006), **Quality of life Concept**, policy and Practice London Rout ledge.
- RIM, M.(۲۰۰۰) ,**rural environmental quality and human well-being toward a conceptual framework and demarcation of concepts**, rural Planning, Vol. ۴۰, pp. ۰-۱۹.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی